

4. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1969. – 214 с.
5. Мацько Л. І. Стилїстика української мови : підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько ; за ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
6. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови. Конструювання. Редагування. Переклад : посібник для вчителів / В. Я. Мельничайко. – К. : Радянська школа, 1984. – 224 с.
7. Менчинская Н. А. Проблемы учения и умственного развития Школьника : Избранные психолог. труды / Н. А. Менчинская ; АПН СССР ; сост., авт.вступление Якиманская И. С. – М. : Педагогика, 1989. – 224с.
8. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн ; сост. А.В.Брушлинский. – СПб.: ПИТЕР, 2000 – 705 с.
9. Сергеев К. К. Общая психология как точная наука / К. К. Сергеев. – Херсон : Наддніпрянська правда, 1995. – 238 с.
10. Словарь-справочник лингвистических терминов : пособие для учителей / сост. Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1976. – 543 с.
11. Словник-довідник з української лінгводидактики : навчальний посібник / за ред. М. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2003. – 150с.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2010 р.

Є. С. Дехтяр
*пошукачка каф. психології та педагогічних технологій,
Криворізький ДПУ*

КУЛЬТУРА МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА ОСОБИСТІСНОГО САМОРОЗВИТКУ

Стаття присвячена проблемі саморозвитку особистості, аналізу ролі культури мислення в процесі особистісного саморозвитку дитини.

Ключові слова: культура мислення, саморозвиток особистості, акмеологія, навчально-дослідницька діяльність, наступність.

Статья посвящена проблеме саморазвития личности, анализу роли культуры мышления в процессе личностного саморазвития ребенка.

Ключевые слова: культура мышления, личностное саморазвитие, акмеология, учебно-исследовательская деятельность, приемственность.

This article devotes to the problem of children personal own development; to the analysis of role of culture of mentality in the process of children personal own development.

Key words: culture of mentality, personal own development, akmeologic, the research activity, the continuation.

Ідея виховання людини культури як засобу вирішення протиріч, що виникли в результаті динамічного соціально-економічного розвитку актуалізувало багато традиційних для педагогічної науки проблем. Заміна консервативної освіти, орієнтованої на дитину, як носія певної сукупності

знань, умінь і навичок, освітою, що розглядає дитину як самобутню особистість стала сьогодні одним із стратегічних орієнтирів в модернізації освіти. Адже традиційна освіта тільки вводить дитину до сфери грамотності і не створює достатніх можливостей для входження у світ справжньої людської культури.

Отже постає необхідність створення методично забезпеченої системи саморозвитку особистості, що допоможе дитині самостійно розв'язувати життєві проблеми, долати труднощі навчання і спілкування, зберегти здоров'я, цікаво проводити дозвілля, самореалізуватися. Сучасна науково-педагогічна стратегія має цілеспрямовано проектувати розвиток і підтримувати саморозвиток особистості.

Тому сьогодні на часі стоїть питання про оформлення нової освітньої парадигми, що містить нові форми гуманної взаємодії суб'єктів освітньої спільноти, орієнтованої на особистісний саморозвиток і спрямованої на формування людини нової формації. Такою є життєрадісна, свідома, гнучка, творча особистість з активним позитивним ставленням до довкілля, людства, самої себе, праці, власності, сім'ї, до надбань матеріальної та духовної культур; людина, котра здатна самовдосконалюватися впродовж усього життя.

Основним критерієм визначення людини нової формації є культура її мислення, яка виступає першою сходинкою на шляху до особистісного саморозвитку. Культура мислення займає особливе місце серед інших характеристик людини. Саме вона виконує у системі внутрішнього світу особистості роль інтегрального регулятора особистісного розвитку; допомагає моделювати світ і особистість в їх зв'язку і взаємодії, відтворюючи їх як в реальному, так і в майбутньому розвитку. Саме в культурі мислення міститься ідея саморозвитку особистості.

Отже, метою даної статті є розкриття визначальної ролі культури мислення в особистісному саморозвитку дитини.

Перехід до особистісної парадигми освіти, підготовлений розвитком педагогічної думки в Україні та за її межами передбачає входження дитини до складного простору соціальної та особистісної самореалізації. У зв'язку з цим постає проблема знаходження, розробки та реалізації адекватних шляхів розвитку та саморозвитку особистості на тлі існуючих суперечностей.

У сучасному суспільстві інтерес до проблеми особистості настільки великий, що вона стала предметом дослідження більшості суспільних наук. Серед філософів, психологів, педагогів на рівні державної політики все частіше дискутується питання людиноцентризму – практичного і світоглядного орієнтуру, який повинен стати основним виміром державної політики у новітній історії України, важелем в освітній діяльності суспільства [2, с.148].

У контексті філософії людиноцентризму особливої ваги набуває

акмеологія – наука про розвиток та саморозвиток особистості, про її орієнтацію на досягнення гідних результатів у різних царинах життя. Ідеї саморозвитку особистості мають філософське розуміння людини не як засобу, а як мети суспільного улаштування.

Саморозвиток на основі ряду філософських концепцій може бути зрозумілий як духовно-практичне самоперетворення з метою повноти індивідуального самовираження і соціального служіння (М.Бердяєв, В.Соловйов), як самовдосконалення особистості, налаштованої на внутрішнє облагородження (Л.Толстой, Е.Фромм), як усвідомлений вибір в процесі особистісного становлення (А.Абрамова, П.Сорокін).

Теоретичною базою саморозвитку особистості є концепції про співвідношення природного і соціального (С.Рубінштейн), загальнолюдських утворень та індивідуальних проявів (А.Ковальов), діяльнісного підходу (О.Леонтьєв, В.Петровський), самоактуалізуючого розвитку (А.Маслоу).

Саморозвиток особистості можна розглядати як інтеграцію соціального і особистісного, зовнішніх і внутрішніх чинників, мета взаємодії яких полягає у поступовому, вільному сходженні людини до ідеалу. Саморозвиток – це розгортання власної індивідуальності шляхом ненасильницького поєднання бажаного і потрібного. Адже найголовніше завдання суспільства й освіти – не підкоряти, не деформувати, а вчити особистість самовдосконаленню, вмінню бути собою, завжди і в усьому робити свій свідомий вибір.

Розглядаючи проблему саморозвитку особистості, слід враховувати його біологічний, психологічний, соціальний аспекти, пам'ятати про сутнісну суперечливість людини. Виходячи із розуміння суперечностей як рушійної сили розвитку, саморозвиток особистості визначається як процес подолання нею суперечностей, як проектування власної особистості у відповідності із своїми потребами та вимогами суспільства [1, с. 12].

Педагогічними та методологічними основами процесу саморозвитку виступають: утвердження в педагогічній теорії і практиці підходу до дитини як до суб'єкта навчально-виховного процесу, духовної особистості, що має здібність до самопізнання, саморефлексії, саморозвитку; утвердження ідеї про вирішальну роль власної активності суб'єкта, яка має можливість реалізуватися у навчально-дослідницькій діяльності. Адже про формування активної особистості, здатної до конструктивного перетворення довкілля на засадах гармонії, краси і доцільності наголошується у Законі України "Про освіту"; забезпечення інтеграції, як одного із засобів розуміння власного "Я", саморозвитку, ґрунтованого на єдиних цінностях культури людського існування; включення суб'єктів в інтерактивну взаємодію в рамках педагогічного процесу; формування культури мислення особистості, що передбачає особливу пізнавальну активність, котра ініціюється ціннісною позицією людини, відповідальної

за збагачення, розширення соціокультурного простору, яка піклується про реалізацію власного особистісного потенціалу [3, с. 55].

Останнє положення визначається однією із особливостей традиційної освітньої системи, що полягає в ігноруванні здатності культури мислення сприяти саморуху й саморозвитку особистості. При тому, що особистісному саморозвитку суб'єкта сприяє тільки та якість, з допомогою якої дитина засвоює спосіб діяльності, а не тільки зміст освіти. Саме такою особистісною якістю виступає культура мислення. У північних народів є простий і мудрий афоризм: якщо подарувати людині одну рибину, вона буде ситою один день, якщо дві – буде ситою два дні, а якщо навчити ловити рибу – буде ситою все життя. Так і в навчанні: хоч скільки б у дитини було предметних знань і вмінь, старанності, сумлінності – їх все одно буде замало для подальшого успішного навчання, розвитку і тим більше – саморозвитку.

До того ж, необхідно пам'ятати, що особистість – багаторівнева система, яка формується поетапно, причому кожен з етапів робить свій специфічний внесок. Тому й процес саморозвитку дитини розгортається від однієї вікової сходинки до іншої. Дошкільна освіта є вихідною ланкою в системі безперервної освіти, становлення і розвитку особистості. Саме в дошкільному віці закладаються основи багатьох якостей і властивостей, які набувають свого розквіту у подальші вікові періоди. Це стосується і культури мислення. Початкова школа, зберігаючи наступність із дошкільям, як обов'язкову умову, забезпечує поступове становлення особистості дитини, подальше розгортання процесу її саморозвитку.

Культура людини загалом і її особистісне становлення зокрема є результатом світоглядного осмислення дійсності, оформленого у вигляді смислової картини світу. Ця модель розкривається людині найповніше у сфері її культури мислення. Розширення лінії культурно-історичної детермінації розвитку особистості, яку намітив Л.С.Виготський, дозволяє точніше зрозуміти внутрішній світ людини і поставити питання про умови та зміст формування її ідеальної картини світу. Особливо це актуально для сучасної людини, яка, нажаль, здебільшого є пасивною стосовно власного розвитку і залежною від зовнішніх спонукань, тоді як сучасність вимагає від неї ініціативи і відповідальності – тобто суб'єктної поведінки і саморозвитку.

Стратегії осмислення дійсності, виявляючись в культурі мислення як звички, є психологічними засобами самопрограмування мислення і поведінки. Свого часу З.Фрейд визначав мислення як рух душевної енергії на шляху до дії, до особистісного вдосконалення. Людина, із сформованою культурою мислення здатна здійснювати власне цілепокладання, проектування, прогнозування, корегувати свої дії, оцінювати результати власної діяльності.

Але виховання й навчання виявляє величезний розвиваючий вплив за

умови, що воно максимально використовує активність самої дитини, спирається на такі різновиди діяльності, які найповніше відображають її інтереси, ставлення до самої себе та навколишнього світу. У зв'язку з цим, дитяча дослідницька поведінка характеризується низкою переваг щодо розвитку культури мислення. Діти реалізують в ній своє прагнення до пізнання та вибудови власної картини світу, намагаються уявно передбачити перспективу, активно перетворюють дійсність.

Крім цього, загальновідомим є твердження, згідно з яким жодна найдосконаліша зовнішня система впливів не досягне поставленої мети, якщо не знайде у самої особистості підтримки, перетворюючись із зовнішніх умов у внутрішні фактори її саморозвитку. Позитивні якості особистості з'являються не тільки в результаті певних цілеспрямованих навчально-виховних зусиль, а й як підсумок самопочуття людини. Цій меті й слугує культура мислення, механізм якої представлений явищем інтеріоризації.

Культура мислення є важливою основою для самореалізації особистості, істотними характеристиками якої є самостійність, рефлексивність, критичність мислення, його гнучкість, креативність, неординарність у вирішенні різноманітних проблем. Від рівня розвитку культури мислення залежить не тільки характер розумових здібностей, успіхи у навчанні, а й майбутнє життя людини, що має бути якісним і плідним.

Висновки. Прийнято вважати, що освіта – це передача новому поколінню досвіду й знань попереднього. Так побудовано більшість педагогічних систем, що діють в сучасних школах, вузах. Однак загальноприйняте розуміння освіти як засвоєння людиною досвіду минулого вступає сьогодні у протиріччя з потребою людини в самореалізації, необхідністю вирішення проблем мінливого світу. Від сучасної людини вимагається осмислено діяти в ситуації вибору, грамотно ставити й досягати власних цілей, діяти продуктивно в особистісних, освітніх і професійних сферах. В той же час існує зовнішнє соціальне замовлення на освіту, що виражає вимоги суспільства до підготовки його громадян. Дана проблема відображає протиріччя між свободою й заданістю в освіті, особистісним і соціальним замовленням на освіту.

Подолання протиріччя можливо шляхом визначення того з'єднуючого ланцюга, при якому можливе поєднання індивідуальної самореалізації з одночасним засвоєнням культурно-історичних досягнень людства. Адже розвиток й становлення особистості – кардинальна для освіти проблема. Тому новий зміст освіти пропонує освітянам переглянути звичний погляд на дитину як задану ззовні істоту, як проекцію дорослих. Становлення особистості не можна розглядати як виключно керований ззовні процес, оскільки це суперечить суті розвитку особистості як саморуку.

Відносна свобода, незалежність людини від природи, здатність до

самореалізації є однією із найважливіших характеристик людської особистості. Тому визначальну роль виховання й навчання можуть виконувати лише за умови, якщо будуть базуватися на ідеях саморозвитку особистості. Саморозвиток – процес, який сприяє самовдосконаленню і самореалізації особистості; має діяльний характер, адже поза власною активністю, бажанням і власними зусиллями в роботі над собою особистісне формування неможливе. Зовнішні умови впливають на саморозвиток не безпосередньо, не прямо, а лише проходячи через її внутрішню сферу і породжуючи у неї відповідні потреби, що зумовлює несхожість, своєрідну неповторність особистісного розвитку кожної людини, її індивідуальну своєрідність.

Особистісний ріст – це культура способу організації власного досвіду, що виникає в результаті педагогічної, навчально-виховної практики і цілісно організує процес розвитку особистості, спрямовуючи його в майбутнє. Досягти цього вміння можливо зміною акценту на формування навичок самостійного здобування знань. Але знання – це тільки передумова розвитку. Лише якщо навчитися оперувати знанням, використовувати їх у повсякденному житті, якщо вони стануть підґрунтям духовного життя, їх можна вважати основою особистісного саморозвитку

Навчити усім знанням неможливо, але потрібно навчити її методам самостійного набуття потрібних знань. Тільки той, хто володіє відповідними методами, може багато зрозуміти й використати необхідну інформацію. А це, в першу чергу, визначається культурою мислення особистості, живильним ґрунтом для якої виступає навчально-дослідницька діяльність.

Самоцінність мислительної діяльності дитини є однією з найважливіших її характеристик. І це не лише вміння дитини без допомоги дорослого вирішувати завдання, а й уміння самостійно ставити нові цілі, зокрема, на шляху подальшого самовдосконалення, й долати їх шляхом власного пошуку.

У центрі уваги сучасної освіти, починаючи з найпершої її ланки – дошкільної, мають бути не тільки навчальні предмети, а й способи мислення і діяльності, які б сприяли формуванню у дитини особистісного бачення світу та здатності вступати у діалог з ним, виробленню умінь самостійно приймати рішення, формуванню навичок самовиховання, саморозвитку, самореалізації, цілеспрямованості у діях і вчинках. Такі вміння потребують високого рівня розвитку культури мислення, сутність якої – адекватне відображення людиною в поняттях, та інших розумових формах об'єктивної логіки буття і свого існування, процесу власного розвитку.

Саме культура мислення здатна підвищити цілеспрямованість, організованість, ефективність процесу особистісного саморозвитку. Сформованість за допомогою культури мислення власного бачення світу

та індивідуального способу взаємодії з ним (стратегії поведінки, суб'єкт-суб'єктні відносини), вбудовані в контекст осмисленого досвіду суб'єкта, дозволяє визначити зону найближчого розвитку стосовно значущого майбутнього, тобто спрямувати особистісний саморозвиток.

Література

1. Дехтяр Є.С. Професійна підготовка педагога до організації дослідницької діяльності в навчальному процесі / Є.С. Дехтяр // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – КДПУ, Вип. 25. – Кривий Ріг, 2009. – 596с.
2. Коваленко Е.А. Ціннісна природа усвідомленого саморозвитку особистості : автореф. дис. ... канд. філ. наук / Е.А. Коваленко. – Х., 2005. – 16с.
3. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448с.
4. Максюта М.Є. Культура мислення: деякі аспекти актуалізації / М.Є. Максюта // Грані – 2006. – №1. – С. 53-58.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2010 р.

Н. В. Гринченко
учитель ЗОШ № 130,
м. Кривий Ріг

АНДРАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ КЛАСНИХ КЕРІВНИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКА

У статті представлено авторську андрагогічну модель з розвитку мотиваційної, когнітивної й креативної сфери класних керівників щодо організації й планування позакласної роботи з формування соціально компетентної особистості підлітка.

Ключові слова: андрагогічна модель, мотиваційна, когнітивна сфера, креативні здібності.

В статье представлена авторская андрагогическая модель развития мотивационной, когнитивной и креативной сферы классных руководителей по организации и планированию внеклассной работы по формированию социально компетентной личности подростка.

Ключевые слова: андрагогическая модель, мотивационная, когнитивная сфера, креативные способности

The article presents the author's andragogical model of the development of motivational, cognitive and creative sphere of class teachers in relation to (with respect to) organization and planning of extracurricular work during formation of socially competent teenager's personality.

Key words: andragogical model, motivation, cognitive sphere, creative abilities.

Реалії сьогодення свідчать, що результативне, грамотне та ефективне формування соціально компетентної поведінки підлітка залежить від якісної підготовки класних керівників щодо організації та планування виховних заходів так, щоб кожен учень засвоював особистісний досвід соціально активної людини. Площина професійних інтересів класних